

Регіональне управління та місцеве самоврядування

УДК 352/354

Марухленко Оксана В'ячеславівна

кандидат економічних наук,

докторант кафедри гуманітарної та соціальної політики

Національної академії державного управління при президентіві України

Марухленко Оксана Вячеславовна

кандидат экономических наук,

докторант кафедры гуманитарной и социальной политики

Национальной академии государственного управления при президенте Украины

Marukhlenko Oksana

Candidate of Economic Sciences,

PhD Student of the Department of Humanitarian and Social Policy

National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

ORCID: 0000-0001-8050-6615

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ:

СУТНІСНИЙ АСПЕКТ

МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

ЭКОНОМИКИ: СУЩНОСТНЫЙ АСПЕКТ

MECHANISM OF STATE REGULATION OF THE ECONOMY:

ESSENTIAL ASPECT

Анотація. Розглянуто теоретичні питання щодо механізму державного регулювання економіки. Розкрито зміст механізму державного регулювання економіки на основі вивчення механізму державного управління, етимології слова «механізм» з урахуванням сутності державного регулювання економіки.

Розв'язано питання удосконалення механізму державного регулювання процесів пов'язаних з економікою країни неможливе без дослідження теоретичних засад цього механізму, визначення відповідних категорій державного регулювання економіки. В умовах нестабільного економічного середовища особливе місце посідає «механізм державного регулювання економіки». Без визначення його сутності неможливо вирішити проблему підвищення ефективності усієї системи державного регулювання економіки. Даний факт підтверджується процесами, спрямованими на розвиток економічної системи, що обумовлює необхідність активного регулювання з боку держави. Тобто без досконалих механізмів державного регулювання економіки неможливе цілеспрямоване, скоординоване та раціональне управління соціальними та економічними процесами в країні, належний рівень організаційно-управлінського впливу на розвиток усіх сфер життя держави, стійку підтримку дій органів державної влади з боку різних верств населення.

Ключові слова: державне управління, механізм, державне регулювання економіки, механізм державного регулювання економіки.

Аннотація. Рассмотрены теоретические вопросы о механизме государственного регулирования экономики. Раскрыто содержание механизма государственного регулирования экономики на основе изучения механизма государственного управления, этимологии слова «механизм» с учетом сущности государственного регулирования экономики.

Решен вопрос совершенствования механизма государственного регулирования процессов, связанных с экономикой страны, что невозможно без исследования теоретических основ этого механизма, определения соответствующих категорий государственного регулирования экономики. В условиях нестабильной экономической среды особое место занимает «механизм государственного регулирования

экономики». Без определения его сущности невозможно решить проблему повышения эффективности всей системы государственного регулирования экономики. Данный факт подтверждается процессами, направленными на развитие экономической системы, что обуславливает необходимость активного регулирования со стороны государства. То есть, без совершенных механизмов государственного регулирования экономики невозможно целенаправленное, скоординированное и рациональное управление социальными и экономическими процессами в стране, надлежащий уровень организационно-управленческого влияния на развитие всех сфер жизни государства, устойчивую поддержку действий органов государственной власти со стороны различных слоев населения.

Ключевые слова: государственное управление, механизм, государственное регулирование экономики, механизм государственного регулирования экономики.

Summary. The article deals with theoretical questions about the mechanism of state regulation of the economy. The content of the mechanism of state regulation of the economy is revealed on the basis of studying the mechanism of state administration, the etymology of the word "mechanism", taking into account the essence of state regulation of the economy.

The issue of improving the mechanism of state regulation of processes related to the country's economy has been resolved, which is impossible without researching the theoretical foundations of this mechanism, determining the appropriate categories of state regulation of the economy. In an unstable economic environment, a special place is occupied by the "mechanism of state regulation of the economy." Without defining its essence, it is impossible to solve the problem of increasing the efficiency of the entire system of state regulation of the economy. This fact is confirmed by the processes aimed at the development of the economic system, which necessitates active regulation by the state. That is,

without perfect mechanisms of state regulation of the economy, it is impossible to purposeful, coordinated and rational management of social and economic processes in the country, an appropriate level of organizational and managerial influence on the development of all spheres of state life, sustainable support for the actions of state authorities from various segments of the population.

Key words: *public administration, mechanism, state regulation of the economy, mechanism of state regulation of the economy.*

Постановка проблеми. Розв'язанню питань удосконалення механізму державного регулювання процесів пов'язаних з економікою країни неможливе без дослідження теоретичних засад цього механізму, визначення відповідних категорій державного регулювання економіки. В умовах нестабільного економічного середовища особливе місце посідає «механізм державного регулювання економіки». Без визначення його сутності неможливо вирішити проблему підвищення ефективності усієї системи державного регулювання економіки. Даний факт підтверджується процесами, спрямованими на розвиток економічної системи, що обумовлює необхідність активного регулювання з боку держави. Тобто без досконалих механізмів державного регулювання економіки неможливе цілеспрямоване, скоординоване та раціональне управління соціальними та економічними процесами в країні, належний рівень організаційно-управлінського впливу на розвиток усіх сфер життя держави, стійку підтримку дій органів державної влади з боку різних верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практичні та теоретичні аспекти державного регулювання економіки України досліджуються численними науковими установами: національним інститутом стратегічних досліджень, Міжнародним центром перспективних досліджень, Інститутом еволюційної економіки, Інститутом економіки та прогнозування НАН України, вищими навчальними закладами, фахівці яких вивчають і

розвивають економічну теорію.

Концептуальні засади механізмів державного регулювання висвітлено у працях таких провідних вітчизняних і зарубіжних учених у галузі державного управління: В. Авер'янова, Л. Албакіна, Г. Астапової, Г. Атаманчука, В. Афанасьєва, В. Бакуменка, І. Булеєва, Ю. Древаля, Л. Гурвіца, Є. Маскіна, Р. Майерсона, В. Бакуменка, І. Булеєва, Ю. Древаля та ін.

Аналіз наукових праць показав, що досить повно розкрито сутність поняття «механізм», «механізм управління» та «механізм регулювання». Крім того у багатьох публікаціях розкрито сутнісні ознаки державного регулювання в окремих галузях і сферах, а саме: залучення інвестицій, підприємницької діяльності, грошовими потоками, соціальної відповідальності бізнесу, сільськогосподарського виробництва тощо. Проте відсутнє визначення сутнісних ознак механізму державного регулювання економікою, що обумовлює проведення дослідження уданому напрямку.

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз теоретико-методологічних аспектів державного регулювання та визначити сутність державного регулювання економіки.

Викладення основного матеріалу дослідження. В економіку поняття «механізму» було запозичене із техніки. Термін «механізм» (із грец. – знаряддя, машина) з'явився в наукових працях присвячених економіці соціалізму, був запроваджений у другій половині 60-х років ХХ ст. та в подальшому отримав широке розповсюдження.

Під господарським механізмом розуміють механізм, який реалізує взаємодію керуючої і керованої підсистем і представляє собою сукупність економічних методів і важелів, організаційної структури управління, форм і методів впливу на діяльність економічної системи, орієнтованих на суспільні потреби [1].

Господарському механізму характерні такі системні властивості:

складність ієрархічної структури; специфічні особливості природи економічних процесів і явищ, що виражаються у взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів; цілісність системи; складні інформаційні процеси, обумовлені численними взаємозв'язками між суб'єктом і об'єктом господарського механізму; множинність цілей, які можуть не збігатися із цілями окремих складових; динамічність процесів, які мають стохастичний характер та багатофункціональність [1].

В економічній літературі часто вживається поняття «організаційно-економічний механізм», що застосовується, як правило, для окреслення організаційних елементів економічного механізму. Організаційно-економічний механізм підприємства є результатом дії системи внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування та розвитку підприємства, в якому відображається складна система різноманітних економічних відносин. Разом з тим, зі свого якісного боку, він виступає і визначальним фактором успішності цього підприємства, будучи інструментом досягнення поставленої мети [2; 3].

В адміністративно-плановій системі «економічному механізму» відводилися виконавські господарські функції, в результаті чого його класифікували як «сукупність форм соціалістичного розширеного відтворення», «вираз взаємодії людей, організованих у підприємства, відомства тощо», «сукупність взаємопов'язаних важелів і методів планового впливу на виробництво, обмін, розподіл і споживання продуктів». У спеціальній літературі останнього часу економічний механізм розглядається як ринковий, що поєднує саморегулювання діяльності господарюючих суб'єктів з регулюючими функціями держави [4; 5].

Згідно з Тлумачним словником іноземних слів механізм це:

- 1) внутрішня будова машини, приладу, апарату, що приводить їх у дію (годинниковий механізм, механізм насоса);
- 2) у переносному значенні – система, устрій, що визначають

порядок якого-небудь виду діяльності, процесу (державний механізм, механізм виконання закону).

У державному управлінні поняття «механізм» вживається саме в переносному значенні [8].

Проведемо аналіз існуючих визначень «механізм державного регулювання» (таблиця 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «механізм державного регулювання»

Визначення	Автор визначення
система прийняття рішень та практичного здійснення заходів й процедур управління, спрямованих на забезпечення запланованого рамкового режиму (тобто умов) ефективного функціонування і розвитку економічної системи	Кобута І. [6, с. 138]
сукупність основних напрямів, форм і методів цілеспрямованого впливу державних і наддержавних органів управління на функціонування і розвиток економічної системи (в т.ч. окремих її підсистем) для її стабілізації та пристосування до умов, що змінюються	Мочерний С.В. [7, с. 155]
одна з основних форм участі держави в економіці, яка полягає в її впливі на розподіл ресурсів і доходів, на рівень і темпи економічного розвитку й добробут населення країни	Багудина Е.Г. [8, с. 138]
прямий чи непрямий вплив держави на розподіл ресурсів, доходів від економічної діяльності та формування макроекономічних пропорцій	Румянцева Е.Е. [9, с. 102]
комплекс заходів держави, спрямованих на скеровування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей	Михасюк І.Р. [10, с. 9—10]
застосування державними органами, установами системи заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, спрямовану на досягнення відповідних соціально-економічних цілей	Кушлін В.І., Чічканов В.П. [11, с. 121]

Водночас поряд з поняттям «механізм державного регулювання» використовується і поняття «механізм державного управління». Відповідно до «Економічного енциклопедичного словника» [7, с. 480], під державним управлінням розуміють цілеспрямований регулятивний вплив держави на розвиток і функціонування суспільних процесів, а також на діяльність окремих індивідів, колективів, соціальних верств і груп. Таке управління

здійснюється через систему державних органів та осіб, які виконують у них різноманітні функції й завдання держави з використанням відповідних ресурсів, методів і способів досягнення поставлених цілей.

«Механізм управління» в інтерпретації А. Кульмана - це природна система, яка виникає в ринковій економіці [12, с. 14].

Н. Брюховецька акцентує увагу на тому, що від переваги акцентів на ті чи інші методи управління механізм управління буде мати свою назву [13, с. 26].

Отже, в наведених позиціях вчених щодо розуміння поняття механізм управління визначено два основні підходи. У вузькому розумінні механізм управління - це статична система, яка слугує інструментом організації управлінських явищ та процесів. В широкому розумінні механізм управління - це засіб реалізації владних відносин, реальне функціонування усієї статичної єдності елементів.

У паспорті спеціальності 25.00.02 - механізми державного управління вказано на такі види механізмів, як політичний, економічний, організаційний, правовий, мотиваційний. Тобто, механізмів державного управління може бути стільки, скільки є функцій удержави, при цьому кожна функція державного управління потребує існування відповідного механізму її реалізації.

Таким чином, зупинимося на одному з видів механізму, а саме економічному.

Учені використовували різні підходи задля розкриття сутності, принципів, структури та особливостей державного управління економіки. Так, А.В. Мішина визначає державне регулювання економіки як систему взаємозалежних і взаємообумовлених рухів і ліній, а його структурний зміст як сукупність форм, методів та інструментів, що реалізують регулювальну функцію держави [14].

Водночас Ю.І. Терещенко визначає сутність механізму державного

регулювання економіки як відносини суб'єктів, що утворюють цілісну систему, яка включає органи державної влади, учасників господарської діяльності та зовнішнє середовище у вигляді потреб, інтересів і цілей суб'єктів економічної діяльності [15].

Отже, виходячи з наведених визначень будемо розглядати механізм державного регулювання економіки як головний елемент економічної системи суспільства, який включає сукупність основних напрямів, форм і методів цілеспрямованого впливу державних і наддержавних органів управління на її функціонування і розвиток задля стабілізації та пристосування до умов, що змінюються.

Аналізуючи роль і функції держави в сучасній економіці, механізми державного регулювання економіки, можна виробити комплексний підхід до проведеної державою політики, визначити можливі варіанти забезпечення економіко-соціального зростання країни, стабілізації грошово-кредитної системи та в цілому стабілізації ринку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Для виконання складного й актуального завдання державного регулювання економіки запропоновано визначення сутності поняття «механізм державного регулювання економіки» виходячи з потреб сучасності.

Запропоноване визначення механізму державного управління створює теоретичну основу для ефективного управління різними сферами життєдіяльності держави. Вона дає змогу створити ефективні механізми управління економікою, розвинути методичну базу, реалізувати поставлені цілі.

Література

1. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: [підр.] / П.Я. Попович. 3 -тє вид., перероб. і доп. К.: «Знання», 2008. 630 с. (Вища освіта ХХІ століття).
2. Горяїнов О.М. Практика вантажних перевезень і логістики: [навч. посіб.] / О.М. Горяїнов. Харків: Видавництво «Кортес-2001», 2008. 323с.
3. Економіка логістичних систем: монографія / [М. Василевський, І. Білик, О. Дейнега, М. Довба, О. Костюк, Є. Крикавський, С. Кубів, С. Леонова, П. Малолєпши, О. Мних, С. Нікшич, І. Петецький, О. Попко, І. Рикованова, Н. Савіна, Л. Сопільник, Н. Чорнописька, Л. Юрченко, Л. Якимішин, Л. Янковська]; за наук. ред. Є. Крикавського та С. Кубіва. Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2008. 596 с.
4. Аналіз господарської діяльності: [навч. посіб.] / [за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової] К.: «Центр учбової літератури», 2013. 384 с.
5. Гетьман О. О. Економіка підприємства: [навч. посіб.] 2-ге видання / О. О. Гетьман, Шаповал В. М. К.: «Центр учбової літератури», 2010. 488 с.
6. Кобута І. Зміни у регулюванні аграрного сектора у зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі та євроінтеграцією / І. Кобута // Науковий вісник Національного аграрного університету, 2007. Вип. 110. Ч.2. С. 34-35.
7. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій. Л.: Світ, 2005. Т.2. 563 с.
8. Багудина Е.Г. Экономический словарь / Багудина Е.Г., Большаков А.К., Буздалов И.Н.; отв. ред. А.И. Архипов. М.: Проспект, 2004. 620 с.
9. Румянцева Е.Е. Новая экономическая энциклопедия: Более 3000 терминов / Е.Е. Румянцева. М.: Инфра-М, 2005. 722 с.

10. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки: [підруч.] / І.Р. Михасюк, Л.А. Швайка. Львів: Магнолія плюс; видавець СПД ФО "В.М. Піча", 2006. 220 с.
11. Современная рыночная экономика. Государственное регулирование экономических процессов: Энциклопедический словарь // Российская академия гос. службы при Президенте РФ [общ. ред. Кушлин В.И., Чичканов В.П.]. М.: Издательство РАГС, 2004. 121 с.
12. Кульман А. Экономические механизмы [Текст]. М.: Прогресс, Универс, 1993. С. 13-14.
13. Брюховецька Н. Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика [Текст]. Донецьк: ІЕП НАН України, 1999. С. 25-28.
14. Мишина А. В. Механизм государственного регулирования экономики и направления повышения его эффективности в России : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.01 / А. В. Мишина. Воронеж, 2009.
15. Трещевский Ю. И. Механизм государственного регулирования российской экономики: методология исследования, особенности формирования и повышение эффективности: автореф. дис. на соискание науч. степени док. экон. наук: спец. 08.00.01 / Ю. И. Трещевский. Воронеж, 1999.

References

1. Popovych P.Ja. Ekonomichnyj analiz dijalnosti sub'ektiv ghospodarjuvannja: [pidr.] / P.Ja. Popovych. 3 -tje vyd., pererob. i dop. K.: «Znannja», 2008. 630 s. (Vyshha osvita XXI stolittja).
2. Ghorjajinov O.M. Praktyka vantazhnykh perevezenj i loghistryky: [navch. posib.] / O.M. Ghorjajinov. Kharkiv: Vydavnyctvo «Kortes-2001», 2008. 323s.

3. *Ekonomika loghistrychnykh system: monohrafija* / [M. Vasylevsjkyj, I. Bilyk, O. Dejnegha, M. Dovba, O. Kostjuk, Je. Krykavsjskyj, S. Kubiv, S. Leonova, P. Maloljepshy, O. Mnykh, S. Nikshych, I. Petecjkyj, O. Popko, I. Rykovanova, N. Savina, L. Sopiljnyk, N. Chornopysjka, L. Jurchenko, L. Jakymyshyn, L. Jankovsjka]; za nauk. red. Je. Krykavsjskogho ta S. Kubiva. Ljviv: Vydavnytvo Nacionaljnogho universytetu "Ljvivsjka politekhnika", 2008. 596 s.
4. *Analiz ghospodarskoji dijajnosti: [navch. posib.]* / [za zagh. red. I.V. Simenko, T.D. Kosovoji] K.: «Centr uchbovoji literatury», 2013. 384 s.
5. *Ghetjman O. O. Ekonomika pidpryjemstva: [navch. posib.] 2-ghe vydannja* / O. O. Ghetjman, Shapoval V. M. K.: «Centr uchbovoji literatury», 2010. 488 s.
6. *Kobuta I. Zminy u reghuljuvanni aghrarnogho sektora u zv'jazku zi vstupom Ukrainy do Svitovoji orghanizaciji torghivli ta jevrinteghracijeju* / I. Kobuta // *Naukovyj visnyk Nacionaljnogho aghrarnogho universytetu*, 2007. Vyp. 110. Ch.2. S. 34-35.
7. *Mochernyj S.V. Ekonomichnyj encyklopedychnyj slovnyk: u 2 t.* / S.V. Mochernyj, Ja.S. Larina, O.A. Ustenko, S.I. Jurij. L.: Svit, 2005. T.2. 563 s.
8. *Bagudina Ye.G. Ekonomicheskij slovar* / Bagudina Ye.G., Bolshakov A.K., Buzdalov I.N.; otv. red. A.I. Arkhipov. M.: Prospekt, 2004. 620 s.
9. *Rumyantseva Ye.Ye. Novaya ekonomicheskaya entsiklopediya: Bolee 3000 terminov* / Ye.Ye. Rumyantseva. M.: Infra-M, 2005. 722 s.
10. *Mikhasjuk I.R. Derzhavne regulyuvannya ekonomiki: [pidruch.]* / I.R. Mikhasjuk, L.A. Shvayka. Lviv: Magnoliya plyus; vidavets SPD FO "V.M. Picha", 2006. 220 s.
11. *Sovremennaya rynochnaya ekonomika. Gosudarstvennoe regulirovanie ekonomicheskikh protsessov: Entsiklopedicheskij slovar* // Rossiyskaya akademiya gos. sluzhby pri Prezidente RF [obshch. red. Kushlin V.I., Chichkanov V.P.]. M.: Izdatelstvo RAGS, 2004. 121 s.

12. Kulman A. Ekonomicheskie mekhanizmy [Tekst]. M.: Progress, Univers, 1993. S. 13-14.
13. Brjukhovecjkaja N. Ju. Ekonomichnyj mekhanizm pidpryjemstva v rynkovij ekonomici: metodologhija i praktyka [Tekst]. Donecjk: IEP NAN Ukrajinny, 1999. S. 25-28.
13. Brjukhovecjkaja N. Ju. Ekonomichnyj mekhanizm pidpryjemstva v rynkovij ekonomici: metodologhija i praktyka [Tekst]. Donecjk: IEP NAN Ukrajinny, 1999. S. 25-28.
14. Mishina A. V. Mekhanizm gosudarstvennogo regulirovaniya ekonomiki i napravleniya povysheniya ego effektivnosti v Rossii: avtoref. dis. na soiskanie nauch. stepeni kand. ekon. nauk : spets. 08.00.01 / A. V. Mishina. Voronezh, 2009.
15. Treshchevskiy Yu. I. Mekhanizm gosudarstvennogo regulirovaniya rossiyskoy ekonomiki: metodologiya issledovaniya, osobennosti formirovaniya i povyshenie effektivnosti : avtoref. dis. na soiskanie nauch. stepeni dok. ekon. nauk : spets. 08.00.01 / Yu. I. Treshchevskiy. Voronezh, 1999.